

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

NUTARIMAS DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO LAIKINOSIOS TYRIMO KOMISIJOS DĖL PREZIDENTO ROLANDO PAKSO PILIETINIŲ IR POLITINIŲ TEISIŲ ATKŪRIMO IŠVADOS

2015 m. gruodžio 23 d. Nr. XII-2250
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas n u t a r i a:

1 straipsnis.

Pritarti Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl Prezidento Rolando Pakso pilietinių ir politinių teisių atkūrimo išvadai (pridedama).

2 straipsnis.

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Seimo laikinoji tyrimo komisija dėl Prezidento Rolando Pakso pilietinių ir politinių teisių atkūrimo darbą baigė.

Seimo Pirmininkė

Loreta Graužinienė

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Seimo
2015 m. gruodžio 23 d.
nutarimu Nr. XII-2250

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
LAIKINOSIOS TYRIMO KOMISIJOS DĖL PREZIDENTO ROLANDO PAKSO
PILIETINIŲ IR POLITINIŲ TEISIŲ ATKŪRIMO
IŠVADA

Lietuvos Respublikos Seimo laikinoji tyrimo komisija dėl Prezidento Rolando Pakso pilietinių ir politinių teisių atkūrimo (toliau – Komisija), sudaryta Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. gegužės 13 d. nutarimu Nr. XII-877 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl Prezidento Rolando Pakso pilietinių ir politinių teisių atkūrimo sudarymo“ iš 9 Lietuvos Respublikos Seimo narių pagal Seimo frakcijų proporcinio atstovavimo principą: Komisijos pirmininkas Kęstas Komskis, Komisijos nariai Remigijus Ačas, Bronius Bradauskas, Povilas Gylys, Albinas Mitrulevičius, Jaroslav Narkevič, Rimantė Šalaševičiūtė, Mečislovas Zasčiurinskas, Zita Žvikienė,

dalyvaujant Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Komisijų biuro vedėjui Audriui Kasinskui ir patarėjui Rolandui Juknevičiui bei Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos ir istorijos katedros profesoriui habil. dr. Alfonsui Vaišvilai ir profesoriui dr. Sauliui Arlauskui, advokatų profesinės bendrijos „Baltic Legal Solutions Lietuva“ partneriui advokatui Gyčiui Kaminskui, Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktorei Dovilei Šakalienei ir direktoriaus pavaduotojai teisės klausimais Natalijai Bitiukovai, buvo įpareigota išsiaiškinti:

1) dėl kokių priežasčių iki šiol nėra įgyvendintas Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 6 d. sprendimas byloje *Paksas prieš Lietuvą* pagal pareiškėjo Rolando Pakso skundą dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamų teisių pažeidimo;

2) koku būdu per 180 dienų Lietuva turi įvykdyti Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto 110 sesijoje priimto pareiškimo (pranešimas Nr. 2155/2012) dėl Rolando Pakso politinių teisių atkūrimo nuo 2004 metų nuostatas;

3) dėl kokių priežasčių Lietuva pažeidė Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir kokių veikslių valstybė turi imtis, kad ateityje tokių pažeidimų būtų išvengta;

4) koku būdu valstybės institucijos turi nustatyti piliečių teisių dalyvauti viešojoje politikoje, teisės balsuoti ir būti renkamam bei teisės į valstybės tarnybą pažeidimų prevencijos priemones.

Buvo nustatyta, kad Komisija iki 2014 m. gegužės 31 d. pateikia Lietuvos Respublikos Seimui išvadas ir pasiūlymus.

Lietuvos Respublikos Seimas 2014 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. XII-909 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. gegužės 13 d. nutarimo Nr. XII-877 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl Prezidento Rolando Pakso pilietinių ir politinių teisių atkūrimo sudarymo“ pakeitimo“ nustatė, kad Komisija iki 2014 m. liepos 1 d. pateikia Lietuvos Respublikos Seimui išvadas ir pasiūlymus.

Lietuvos Respublikos Seimas 2014 m. liepos 8 d. nutarimu Nr. XII-993 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. gegužės 13 d. nutarimo Nr. XII-877 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl Prezidento Rolando Pakso pilietinių ir politinių teisių atkūrimo sudarymo“ pakeitimo“ nustatė, kad Komisija iki 2014 m. rugsėjo 30 d. pateikia Lietuvos Respublikos Seimui išvadas ir pasiūlymus.

Komisija 2014 m. gegužės 21 ir 28 d., birželio 4, 11, 18 ir 26 d., liepos 9 ir 16 d. bei rugsėjo 24 d. posėdžiuose, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymu, Lietuvos Respublikos Seimo statutu (toliau – Seimo statutas), analizavo įstatymus ir kitus teisės aktus, susijusius su klausimais, kuriuos išsiaiškinti Komisija buvo įpareigota, taip pat kviestų ir kitų asmenų žodžiu bei raštu pateiktą informaciją.

Komisijos posėdžiuose dalyvavo šie kviesti asmenys: Lietuvos Respublikos teisingumo ministras ir buvęs Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras Juozas Bernatoniš, Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininkas Zenonas Vaigauskas, Advokatų tarybos pirmininkas ir Lietuvos teisininkų draugijos pirmininkas Ignas Vėgėlė, Teisėjų tarybos pirmininkas Gintaras Kryževičius, Lietuvos Respublikos Seimo narė ir Lietuvos Respublikos Seimo Mišrios Seimo narių grupės frakcijos seniūnės Rimos Baškienės atstovas, Lietuvos Respublikos Seimo narys ir Komisijos narys Remigijus Ačas, Lietuvos Respublikos Seimo narys ir Lietuvos Respublikos Seimo Liberalų sąjūdžio frakcijos seniūnas Eligijus Masiulis, Lietuvos Respublikos Seimo narė ir Lietuvos Respublikos Seimo Lietuvos socialdemokratų partijos frakcijos seniūnė Irena Šiaulienė, Lietuvos Respublikos Seimo narys ir Lietuvos Respublikos Seimo frakcijos „Tvarka ir teisingumas“ seniūnas Petras Gražulis, Lietuvos Respublikos Seimo narė ir Lietuvos Respublikos Seimo Lietuvos lenkų rinkimų akcijos frakcijos seniūnė Rita Tamašunienė, Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktorius Almantas Gavėnas, l. e. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme pareigas Karolina Bubnytė, Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento direktorius Gediminas Grina, buvęs Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjas ir šio teismo pirmininkas Romualdas Kęstutis Urbaitis, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aparato Teisės departamento direktorius Kęstutis Jankauskas, Lietuvos

Respublikos Seimo narys ir Lietuvos Respublikos Seimo Darbo partijos frakcijos seniūnas Vytautas Gapšys, Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento Valstybinės teisės skyriaus vyresnioji patarėja Ona Buišienė, buvusios Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui, sudarytos Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. lapkričio 3 d. nutarimu Nr. IX-1802 „Dėl laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui sudarymo“, pirmininkas Aloyzas Sakalas, buvęs Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento generalinis direktorius Mečys Laurinkus, Lietuvos Respublikos Seimo narys ir buvęs Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius.

Komisijos posėdžiuose taip pat dalyvavo šie asmenys: Lietuvos Respublikos Seimo narė ir Lietuvos Respublikos Seimo frakcijos „Drašos kelias“ seniūno pavaduotoja Aurelija Stancikienė, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų viceministras Neris Germanas.

Komisijos posėdžiuose nedalyvavo šie kviesti asmenys: Lietuvos Respublikos Seimo narė ir Lietuvos Respublikos Seimo Mišrios Seimo narių grupės frakcijos seniūnė Rima Baškienė, Lietuvos Respublikos Seimo narė ir Lietuvos Respublikos Seimo frakcijos „Drašos kelias“ seniūnė Neringa Venckienė, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius, Seimo kontrolierius, Seimo kontrolierių įstaigos vadovas Augustinas Normantas.

Preambulė

Teise ir teisingumu grindžiamos demokratinės valstybės viena svarbiausių priedermių yra gerbti, ginti ir saugoti tas vertybes, kuriomis yra grindžiama Tautos priimta Konstitucija ir kurių realus įtvirtinimas, gynimas ir apsauga yra pačios valstybės *raison d'être* (pagrindas, paskirtis, prasmė, esmė). Priešingu atveju valstybė negalėtų būti laikoma bendruoju gėriu.

Lietuvių tauta, referendume priėmusi Lietuvos Respublikos Konstituciją (toliau – Konstitucija) – aukščiausiosios teisinės galios aktą, padėjo savo, kaip valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos, bendro gyvenimo norminį pagrindą ir įtvirtino valstybę kaip bendrą visuomenės gėrį.

Pagarba tarptautinei teisei, *inter alia* Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai (toliau – Konvencija) bei Tarptautiniam pilietinių ir politinių teisių paktui (toliau – Paktas), yra Lietuvos Respublikos konstitucinė vertybė, o konstitucinis principas *pacta sunt servanda* (sutartis turi būti vykdoma) reiškia pareigą imperatyviai vykdyti prisiimtus įsipareigojimus.

Lietuvos Respublikos Seimas (toliau – Seimas), atsakingai reaguodamas į Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto išvadą, kad Lietuva pažeidžia Paktą, kuris garantuoja piliečiams

teisę balsuoti ir būti išrinktiems per reguliariai rengiamus teisingus rinkimus remiantis visuotine ir lygia rinkimų teise, bei į Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą, kuris įpareigoja Lietuvos Respubliką nustatyti Konvencijai neprieštaraujantį rinkimų teisinį reguliavimą ir kuris neleistinai ilgai nėra įgyvendintas, pripažino būtinumą atstatyti Prezidento Rolando Pakso politines teises ir per protingą laikotarpį panaikinti draudimus visą gyvenimą būti renkamam Seimo nariu, kandidatuoti į Respublikos Prezidentus, užimti Ministro Pirmininko ar Vyriausybės nario pareigas.

Sudarydamas Komisiją Seimas išreiškė susirūpinimą dėl demokratijos principų ir piliečių teisių galimų pažeidimų Lietuvoje.

Seimas savo nutarime konstatavo, kad siekia išsiaiškinti visas 2004 m. įvykdytos apkaltos Lietuvos Respublikos Prezidentui Rolandui Paksui proceso faktines aplinkybes ir dėl to valstybėje kilusios politinės krizės padarinius.

Be Seimo pavestų Komisijai išsiaiškinti klausimų, vienas svarbiausių Komisijos tyrimo aspektų buvo išsiaiškinti Pakto 25 straipsnio 2 dalies nuostatų veiksmingumo užtikrinimo būdus nacionalinėje teisėje ir tai, kaip Paktą pažeidusi valstybė turi atkurti – šiuo atveju iki 2004 m. pavasario – buvusią padėtį ir ar galima objektyviai ir teisiškai šį tikslą pasiekti darnaus aiškinimo būdu be Konstitucijos pataisų.

Komisija savo darbe vadovavosi principine nuostata, kad Konstitucija, kaip aukščiausiosios teisinės galios aktas ir visuomenės sutartis, yra grindžiama universaliomis, nekvestionuojamomis vertybėmis – suvereniteto priklausymu Tautai, demokratija, žmogaus teisių ir laisvių pripažinimu ir jų gerbimu, pagarba teisei bei teisės viešpatavimu, valdžios galių ribojimu, valdžios įstaigų priederme tarnauti žmonėms ir atsakomybe visuomenei, pilietiškumu, teisingumu, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu.

1. Dėl kokių priežasčių iki šiol nėra įgyvendintas Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 6 d. sprendimas byloje *Paksas prieš Lietuvą* pagal pareiškėjo Rolando Pakso skundą dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamų teisių pažeidimo.

1.1. Komisija nustatė:

Europos Žmogaus Teisių Teismo Žmogaus teisių ir teisinės valstybės generalinis direktoratas ne kartą yra išdėstęs Lietuvos valstybės institucijoms Europos Tarybos Ministrų komiteto principinę poziciją, kad „pareiga laikytis Teismo sprendimų yra besąlygiška ir tai yra vienas iš Europos Tarybos narystės reikalavimų“, tačiau apčiuopiamos pažangos įgyvendinant Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą nepasiekta.

Tam, kad būtų nustatytos priežastys, dėl kurių nėra įgyvendintas minėtas Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas, Komisija visų pirma siekė objektyviai išsiaiškinti, kodėl ir kokiomis aplinkybėmis buvo pritaikyta neproporcinga konstitucinė sankcija, apribojanti piliečio Rolando Pakso pilietines ir politines teises, taip pat nustatyti politines aplinkybes ir priežastis, kodėl Rolandas Paksas buvo diskvalifikuotas iki gyvos galvos, priimant prieš jį nukreiptus apribojimus, kurie nebuvo numatyti Lietuvos Respublikos įstatymuose, buvo neobjektyvūs bei teisiškai nepagrįsti ir prieštaravo žmogaus politinių teisių ir laisvių principams, įtvirtintiems tarptautiniuose dokumentuose, kuriuos Lietuva yra ratifikavusi. Tai yra konstatavęs ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas (110 sesijoje priimtas pareiškimas (pranešimas Nr. 2155/2012).

Komisija atkreipė dėmesį į pagrindinių sprendimų, kurie lėmė Rolando Pakso pilietinių ir politinių teisių pažeidimo chronologiją, bei į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) 2004 m. sausio 5 d. ir 2004 m. kovo 16 d. pareiškimus, kuriuose užuominomis kalbama apie Prezidento Rolando Pakso atsakomybę dar iki nagrinėjimo procedūros galutinio rezultato.

Komisija atsižvelgė į tai, kad Seimas 2004 m. balandžio 6 d. priėmė politinį sprendimą pašalinti Rolandą Paksą iš Respublikos Prezidento pareigų, tačiau nė viena teisės nuostata *expressis verbis* nenumatė, kad kaip proceso rezultatas jam galėjo būti uždrausta ateityje vėl balotiruotis demokratiniuose rinkimuose.

Būtina pabrėžti, kad Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija (toliau – Vyriausioji rinkimų komisija) 2004 m. balandžio 22 d. buvo suteikusi Rolandui Paksui galimybę 2004 m. birželio mėn. dalyvauti Respublikos Prezidento rinkimuose, tačiau tų pačių metų gegužės 4 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo (toliau – Prezidento rinkimų įstatymas) pataisą, nustatančią, kad bet kas, pašalintas iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka, negali būti renkamas Respublikos Prezidentu penkerius metus po apkaltos. Šios įstatymo pataisos pagrindu Vyriausioji rinkimų komisija atsisakė toliau registruoti Rolandą Paksą kandidatu į Respublikos Prezidentus.

Komisija įvertino ir tą aplinkybę, kad tik 2004 m. gegužės 25 d. Konstitucinis Teismas nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (toliau – Konstitucinis Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“) nustatė, kad yra dar viena, iš Konstitucijoje įtvirtintos priesaikos politinės doktrinos kylanti sąlyga, kad tapti Seimo nariu arba Respublikos Prezidentu ar užimti kitas pareigas, kurias pagal Konstituciją galima eiti tik prisiekus, niekada negali asmuo, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją ir sulaužęs priesaiką. Šis nutarimas buvo priimtas

ir paskelbtas praėjus daugiau kaip pusantro mėnesio po pasibaigusio Prezidento Rolando Paksio apkaltos proceso.

Atsižvelgdamas į šią Konstitucinio Teismo įtvirtintą nuostatą, Seimas 2004 m. liepos 15 d. priėmė įstatymų pataisas, pagal kurias bet kas, pašalintas iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka, praranda teisę būti renkamas Seimo nariu ir negali pretenduoti į Respublikos Prezidento, Ministro Pirmininko, teisėjo arba valstybės kontrolieriaus pareigas.

Komisija konstatavo, kad pilietines ir politines asmenų teises iki gyvos galvos apribojanti sankcija, kurią vėliau tarptautinės teisminės instancijos pripažino neproporcinga ir prieštaraujančia tarptautinės teisės normoms, Lietuvos teisėje atsirado Konstitucinio Teismo valia dėl Konstitucijos interpretavimo, nes tokios sankcijos, kokią Seimas besąlygiškai įgyvendino, nėra nei Konstitucijos tekste, nei ordinariniuose įstatymuose. Komisija taip pat konstatavo, kad sankcija Rolandui Paksui buvo nustatyta ir pritaikyta šiurkščiai pažeidžiant konstitucinį ir universalų teisės principą dėl teisės aktų negaliojimo atgaline data.

Seimas 2004 m. liepos 13 d. priėmė Konstitucinį aktą „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, kurio antrojoje dalyje nustatyta, kad „Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.“ Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta, kad Europos Sąjunga yra grindžiama pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms bei teisinės valstybės principais ir kad „pagrindinės teisės, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus.“

2011 m. sausio 6 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžioji kolegija byloje *Paksas prieš Lietuvą* konstatavo, kad Lietuvos teisėje įtvirtintas „nuolatinis ir negrįžtamas draudimas“ Rolandui Paksui, pašalintam iš pareigų apkaltos proceso tvarka, užimti parlamento nario pareigas nepaisant to, kad Konstitucinis Teismas pripažino, kad Rolandas Paksas sulaužė priesaiką, yra neproporcingas ir todėl neatitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 3 straipsnio (teisė į laisvus rinkimus) turinio.

Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino, kad buvo pažeista Konvencijos Pirmojo protokolo 3 straipsnyje įtvirtinta žmogaus teisė į laisvus rinkimus.

Komisija besąlygiškai pripažino, kad, Europos Žmogaus Teisių Teismui konstatavus, jog Lietuvos teisėje įtvirtintas „nuolatinis ir negrįžtamas draudimas“ asmeniui, pašalintam iš pareigų apkaltos proceso tvarka, užimti renkamas pareigas yra neproporcingas ir todėl neatitinka

Konvencijos Pirmojo protokolo 3 straipsnio turinio, Lietuvos Respublikai atsirado pareiga įgyvendinti Konvencijai neprieštaraujantį rinkimų teisinį reguliavimą.

Būtent nuo to momento Prezidento rinkimų įstatymo 2 straipsnio nuostatomis būtina vadovautis tiek, kiek jos neprieštarauja Europos Žmogaus Teisių Teismo doktrinai ir kartu Konstitucijai (Konstitucijos 7 straipsnio pirmoji dalis). Tai iš dalies patvirtino ir Konstitucinis Teismas 2014 m. sausio 24 d. nutarime „Dėl Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo“.

Komisija yra įsitikinusi, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą Lietuva privalėjo įgyvendinti nedelsdama per protingą laikotarpį, o valstybės institucijos negali priimti šiam sprendimui priešingų teisės aktų, taip pat kad sprendimo nevykdymas negali būti pateisinamas „politinėmis priežastimis“. Kita vertus, valstybei ignoruojant tai, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą būtina įgyvendinti, Lietuvoje toliau šiurkščiai pažeidžiamos piliečių rinkimų teisės.

Konstitucinis Teismas 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime „Dėl draudimo asmeniui, apkaltos proceso tvarka pašalintam iš pareigų, būti renkamam Seimo nariu“ nurodė, kad, jeigu norima, kad teisinė situacija Lietuvoje neprieštarautų Konvencijai, yra būtina priimti Konstitucijos pataisas kaip vienintelį galimą būdą įgyvendinti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą, nors tas pats Konstitucinis Teismas, kaip jau buvo minėta, savo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“ nustatė iš Konstitucijoje įtvirtintos priesaikos politinės doktrinos kylančią sąlygą, kad tapti Seimo nariu arba Respublikos Prezidentu ar užimti kitas pareigas, kurias pagal Konstituciją galima užimti tik prisiekus, niekada negali asmuo, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją ir sulaužęs priesaiką.

Konstitucinis Teismas 2014 m. sausio 24 d. nutarimu „Dėl Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo“ iš esmės pakartotinai interpretavo savo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“ suformuluotoje apkaltos Prezidentui ir kitiems asmenims, kuriems prieš užimant pareigas būtina prisiekti, oficialioje konstitucinėje doktrinoje panaudotą nacionalinių aktų pirmumo prieš Lietuvos tarptautinius įsipareigojimus doktriną, pasisakydamas, kad Konstitucija įsakmiai reikalauja kuriant ir taikant įstatymus laikytis Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų ir Europos Sąjungos teisės normų viršenybės principo, kai toks prioritetas numatytas Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse ir narystės Europos Sąjungoje dokumentuose.

Konstitucinis Teismas nustatė, kad pagal Konstituciją referendumu nepanaikinus konstitucinių Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindų, kurie įtvirtinti Konstitucinio akto 1 ir 2 straipsniuose, negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigti Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimai. Konstitucinis Teismas 2014 m. sausio 24 d. nutarimo 6.3 punkte pabrėžė, kad pagal

Konstitucijos 135 straipsnio pirmąją dalį Lietuvos Respublika privalo vadovautis tarptautinės teisės principais ir normomis, nes šioje nuostatoje įtvirtintas pagarbos tarptautinei teisei principas, kuris reiškia imperatyvą sąžiningai vykdyti tarptautines sutartis, priimtus Lietuvos Respublikos įsipareigojimus, ir kad negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigti tarptautiniai įsipareigojimai. Imperatyvas taikyti Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų nuostatas, kaip sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, nustatytas Konstitucijos 138 straipsnio trečiojoje dalyje.

Komisija, įvertinusi šias aplinkybes, išvelgė esminių prieštaravimų, tačiau Konstitucinis Teismas, nepaisydamas esamos nacionalinės ir tarptautinės teisės normų kolizijos ir dviprasmiškos žmogaus teisių padėties Lietuvoje, 2014 m. kovo 20 d. sprendimu „Dėl pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo (2013 m. lapkričio 7 d. redakcija) 2 straipsnio 2 dalis neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ vienareikšmiškai pakartojo nepakitusių nuostatą, kad pakeisti konstitucinį apkaltos proceso reguliavimą galima tik vienu būdu – priimant atitinkamas Konstitucijos pataisas.

1.2. Komisija konstatuoja:

Komisija konstatuoja, kad padėtis, dėl kurios pažeidžiama Konvencija, Lietuvoje išlieka. Nepaisant tarptautinių institucijų sprendimų, Rolandui Paksui ir toliau draudžiama dalyvauti rinkimuose į nacionalinį parlamentą. Kita vertus, Komisija pabrėžia, kad 2009 ir 2014 m. Rolandas Paksas dalyvavo rinkimuose į Europos Parlamentą Lietuvoje ir abu kartus buvo išrinktas.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 6 d. priimtas sprendimas byloje *Paksas prieš Lietuvą* pagal pareiškėjo Rolando Pakso skundą dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamų teisių pažeidimo iki šiol nėra įgyvendintas dėl Lietuvoje esamos konstitucinių normų taikymo praktikos, kuri dažnai neatitinka prigimtinių žmogaus teisių bei laisvių ir demokratijos principų, laikomų civilizacijos vertybėmis.

Valstybėje įsigalėjusi ydinga praktika, padiktuota kai kurių Konstitucinio Teismo teisėjų, aiškinti Konstituciją pagal atskirų politinių grupių interesus ilgainiui tapo tokia gaji, kad panaikinti šią praktiką darosi grėsmingai komplikauta.

Konstitucinis Teismas savo instituciniais aktais ėmė diktuoti suverenias galias turinčiam konstituciniam steigėjui – Tautai, kad reikia keisti Konstituciją, kad ji atitiktų Konstitucinio Teismo priimtus išaiškinimus. Tačiau Komisija pripažįsta, kad Konstitucinio Teismo veikla nėra jos tyrimo objektas.

Kita vertus, Komisija pabrėžia, kad Konstitucinis Teismas, teikdamas savo išvadas priesaikos ir rinkimų klausimu, be pagrindo suabsoliutino pareigūno politinės priesaikos instituto svarbą. Iš to, kad naujai kadencijai perrinktam prezidentui ar parlamento nariui negalioja ankstesnėje kadencijoje duota priesaika, darytina logiška išvada, kad jis prisiekia tik vienos kadencijos laikotarpiui. Turint galvoje, kad tai ne sakralinė, o politinė priesaika valstybei, kurios vertybinių orientacijų turinys nuosekliai evoliucionuoja, Konstitucinio Teismo suponuota vienkartinės visam gyvenimui duotos priesaikos moralinė doktrina nėra pateisinama.

Komisija pabrėžia, kad pagal Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas ir Europos Sąjungos sutarties preambulės dėl pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms bei teisinės valstybės principams nuostatas Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas jau yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis ir galioja tiesiogiai.

1.3. Komisija siūlo:

Komisija, atlikusi tyrimą, dėl kokių priežasčių iki šiol nėra įgyvendintas Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 6 d. priimtas sprendimas byloje *Paksas prieš Lietuvą* pagal pareiškėjo Rolando Pakso skundą dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamų teisių pažeidimo, konstatuoja, kad minėtas sprendimas nėra įgyvendintas dėl valstybėje suformuotos ydingos Konstitucinio Teismo praktikos, kai šio teismo instituciniais aktais yra ribojamos parlamentinės įstatymų leidėjo iniciatyvos teisės ir savinamasi galios bei prerogatyvos, kurios nėra apibrėžtos Konstitucinio Teismo veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose. Esama požymių, kad kai kurie Konstitucinio Teismo sprendimai galbūt yra veikiami politinių grupių interesų ar asmenų įtakos. Konstitucinis Teismas turi pareigą persvarstyti savo priimtus nutarimus, kurių nuostatos neatitinka Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto Fakultatyviojo protokolo 25 straipsnio b ir c dalių nuostatų. Pagal Pakto 2 straipsnio 3 dalies a punktą valstybė Pakto šalis įpareigojama suteikti Rolandui Paksui veiksmingas teisių gynimo priemones, įskaitant draudimo iki gyvos galvos jam kandidatuoti Respublikos Prezidento rinkimuose ar užimti Ministro Pirmininko arba ministro pareigas persvarstymą pagal valstybės Pakto šalies prisiimtus įsipareigojimus. Be to, valstybė Pakto šalis privalo imtis veiksmų, kad ateityje panašių pažeidimų būtų išvengta.

Seimas, kaip įstatymų leidėjas, turi persvarstyti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatas ir teisės aktuose iš naujo apibrėžti šios institucijos vietą valstybės valdžios sistemoje.

2. Koku būdu per 180 dienų Lietuva turi įvykdyti Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto 110 sesijoje priimto pareiškimo (pranešimas Nr. 2155/2012) dėl Rolando Pakso politinių teisių atkūrimo nuo 2004 metų nuostatas.

2.1. Komisija nustatė:

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto pareiškimo (pranešimas Nr. 2155/2012) nuostatos, kad diskvalifikavimas iki gyvos galvos būti kandidatu Respublikos Prezidento rinkimuose ar būti Ministru Pirmininku arba ministru buvo nustatytas Rolandui Paksui taikant taisyklių priėmimo procesą, pagal laiką ir esmę itin artimai susijusį su inicijuotu jo apkaltos procesu. Todėl, atsižvelgdamas į specifines bylos aplinkybes, Komitetas įvertino, kad diskvalifikavimui iki gyvos galvos, nustatytam Rolandui Paksui, trūko būtino numatomumo ir objektyvumo, taigi tai yra nepagrįstas apribojimas pagal Pakto 25 straipsnio b ir c punktus, ir kad Rolando Pakso teisės, numatytos šiomis nuostatomis, buvo pažeistos.

Pateikdamas savo išvadas pagal Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto Fakultatyviojo protokolo 5 straipsnio 4 dalį, Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas laikosi nuomonės, kad valstybė Pakto šalis pažeidė Rolando Pakso teises pagal Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto Fakultatyviojo protokolo 25 straipsnio b ir c dalis. Pagal Pakto 2 straipsnio 3 dalies a punktą valstybė Pakto šalis įpareigojama suteikti Rolandui Paksui veiksmingas teisių gynimo priemones, įskaitant draudimo iki gyvos galvos jam kandidatuoti Respublikos Prezidento rinkimuose ar užimti Ministro Pirmininko arba ministro pareigas persvarstymą pagal valstybės Pakto šalies priimtus įsipareigojimus. Be to, valstybė Pakto šalis privalo imtis veiksmų, kad ateityje panašių pažeidimų būtų išvengta.

Reikia turėti omenyje tai, kad prieš tapdama Fakultatyviojo protokolo nare valstybė Pakto šalis pripažino Komiteto kompetenciją nustatyti, ar Paktas buvo pažeistas, ir, remdamasi Pakto 2 straipsniu, valstybė Pakto šalis įsipareigojo užtikrinti visiems jos teritorijoje ar pagal jos jurisdikciją atsakantiems asmenims Pakte numatytas teises ir, nustačius pažeidimą, užtikrinti veiksmingas ir įvykdomas teisių gynimo priemones.

Komisijos tyrimo metu išryškėjo svariais argumentais pagrįsta nuomonė, kad Prezidento Rolando Pakso apkaltos byloje galėjo būti nežinomos ir svarios aplinkybės ar netgi pats apkaltos procesas vykdytas nepakankamai teisiškai korektiškai.

Komisija pabrėžia, kad iš trijų Prezidentui Rolandui Paksui pareikštų kaltinimų du kaltinimus Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. gruodžio 13 d. pripažino neįrodytais ir paliko galioti Vilniaus apygardos teismo išteisinamąjį nuosprendį, kuriuo pripažįstama, kad nėra pakankamai įrodymų, kad Rolandas Paksas būtų atlikęs jam inkriminuojamas veikas, ir jų atžvilgiu baudžiamosios teisės pagrindu yra išteisinamas.

Šis faktas teisiniu požiūriu yra svarbus tuo, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Vilniaus apygardos teismas ir Konstitucinis Teismas tyrė Rolandui Paksui inkriminuojamus kaltinimus vadovaudamiesi tomis pačiomis baudžiamojo proceso normų nustatytais veikos tyrimo ir objektyvios tiesos nustatymo procedūromis. Tačiau bendrosios kompetencijos teismai turi daugiau galimybių visapusiškai ištirti bylą ir nustatyti objektyvią tiesą negu Konstitucinis Teismas, be to, Vilniaus apygardos teismo išteisinamasis nuosprendis dar buvo patikrintas ir patvirtintas kasacine tvarka, t. y. dalyvaujant didesniai skaičiui teisėjų, turinčių pačią aukščiausią kvalifikaciją.

Komisija svarbia aplinkybe laiko tai, kad Lietuvos Respublikos teismų sistema, priėmusi išteisinamąjį nuosprendį, pripažino, kad dėl minėtų dviejų Prezidentui Rolandui Paksui pareikštų kaltinimų negali būti taikoma jokia atsakomybė, nes oficialiai laikoma, kad jis tų veikų nepadarė.

Darytina išvada, kad asmuo, kuris nėra padaręs Lietuvos teismų sistemos pripažinto baudžiamojo nusikaltimo, negali būti traktuojamas kaip sulaužęs priesaiką ir šiurkščiai pažeidęs Konstituciją. Veika, kuri nėra kvalifikuojama kaip nusikaltimas, laikoma mažareikšme arba tokia veika yra administracinis pažeidimas ar nesisteminis darbo drausmės pažeidimas.

Respublikos Prezidento Rolando Pakso veika Seime buvo tiriama vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normomis, t. y. normomis, kuriomis nustatomas nusikalstamos veikos faktas ir nusikaltimo sudėtis. Jeigu nusikaltimo sudėtis toje veikoje nėra, tai asmeniui negali būti taikoma ne tik baudžiamoji, bet ir konstitucinė atsakomybė, kuri nuo baudžiamosios, administracinės ar drausminės atsakomybės skiriasi tik tuo, kad ji taikoma specialaus subjekto – Seimo ir pagal apkaltos procedūras, kurias nustato Konstitucija ir Seimo statusas. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui priėmus išteisinamąjį nuosprendį dėl dviejų Prezidentui Rolandui Paksui inkriminuojamų veikų, jų atžvilgiu negali būti taikoma konstitucinė atsakomybė, nes išnyko tokios atsakomybės teisinis pagrindas.

Reikia specialiai pabrėžti, kad bandymas atskirti konstitucinę atsakomybę kaip kai ką, kas savo turiniu skiriasi nuo baudžiamosios ar drausminės atsakomybės, neturi teisinio pagrindo dėl šių argumentų: konstitucinė atsakomybė – tai ta pati baudžiamoji, administracinė ar drausminė atsakomybė, tik jai būdinga tai, kad konstitucinė atsakomybė, kaip jau buvo minėta, taikoma specialaus subjekto – Seimo ir kad sankcija – nušalinimas nuo pareigų – taikoma balsuojant Seime, ir kad tokia sankcija realiai pritaikoma tik tuo atveju, jeigu už ją pasisako ne mažiau kaip 3/5 Seimo narių. Taigi konstitucinė atsakomybė skiriasi nuo baudžiamosios ar drausminės atsakomybės ne turiniu, o tik procesine forma. Dėl veikos, kurioje nėra baudžiamojo nusikaltimo arba sistemingo drausmės pažeidimo, negali atsirasti konstitucinė atsakomybė.

Išnykus baudžiamosios, administracinės ar drausminės atsakomybės pagrindui, išnyksta ir konstitucinės atsakomybės pagrindas. Būtent dėl to šioje byloje esminę reikšmę turi

atsiradimas naujų aplinkybių, kurios naikina Prezidentui Rolandui Paksui taikytos konstitucinės atsakomybės pagrindus ir įpareigoja Seimą peržiūrėti savo ankstesnį nutarimą šioje apkaltos byloje ir panaikinti neteisėtą asmens teisių suvaržymą, kaip to reikalauja teisinės valstybės principas.

Teismų nesvarstytas ir oficialiai nepaneigtas liko tik vienas Respublikos Prezidentui Rolandui Paksui inkriminuotas kaltinimas, kad jis, suteikdamas Jurijui Borisovui, kaip Prezidento rinkimų kampanijos rėmėjui, Lietuvos Respublikos pilietybę, sulaužė priesaiką ir šiurkščiai pažeidė Konstituciją.

Šis kaltinimas nepagrįstas jau vien dėl to, kad Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnyje Prezidentui suteikiama teisė išimties tvarka suteikti pilietybę asmeniui, turinčiam nuopelnų Lietuvai. Jurijus Borisovas Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus 2001 m. birželio 14 d. dekretu Nr. 1373 „Dėl apdovanojimo Lietuvos valstybės ordiniais ir medaliais Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienos proga“ buvo apdovanotas Dariaus ir Girėno medaliu. Pagal Lietuvos Respublikos apdovanojimų įstatymo (2002 m. birželio 18 d. redakcija) 3 straipsnį asmenys, apdovanoti Lietuvos Respublikos ordiniais ir medaliais, laikomi nusipelnusiais Lietuvai žmonėmis ir pagal Pilietybės įstatymo 16 straipsnį Prezidentas turi teisę jiems suteikti pilietybę išimties tvarka. Tai reikštų, kad jau šio fakto pakanka, kad tokiam asmeniui būtų teisėtai suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka, nepriklausomai nuo to, ar Prezidentas Rolandas Paksas, suteikdamas Jurijui Borisovui Lietuvos Respublikos pilietybę, vadovavosi dar ir kitais motyvais. Kiti spėjami motyvai negali paneigti to, kad asmuo turėjo teisėtą pagrindą gauti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka. Konstitucinis Teismas šio argumento nesvarstė.

Net ir postulavus, kad Respublikos Prezidento dekretas dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo Jurijui Borisovui išimties tvarka turėtų būti pripažįstamas neteisėtu, atsakomybė pagal Konstitucijos 85 straipsnį už tokį dekretą tenka ne Respublikos Prezidentui, o dekretą kontrasignavusiam (pasirašiusiam) vidaus reikalų ministrui: „Kad Respublikos Prezidento dekretai, nurodyti Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose, turėtų galią, jie privalo būti pasirašyti Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro. Atsakomybė už tokį dekretą tenka jį pasirašiusiam Ministrui Pirmininkui arba ministrui [Konstitucijos 84 straipsnio 21 punktą suteikia Prezidentui teisę Pilietybės įstatymo nustatyta išimties tvarka teikti Lietuvos Respublikos pilietybę].“

Šios aplinkybės, kurios nebuvo žinomos Seimui balsuojant Prezidento Rolando Pakso apkaltos byloje ir kurios įrodo, kad Respublikos Prezidentas Rolandas Paksas neatliko tų veikų, kuriomis buvo kaltintas, duoda Seimui teisinį pagrindą iš naujo įvertinti Prezidentui Rolandui Paksui apkaltos proceso tvarka keltus kaltinimus.

Egzistuoja bendras teisės principas, kad kiekviena institucija, priėmusi apkaltinamąjį nuosprendį ar nutarimą, turi teisę jį peržiūrėti paaiškėjus naujoms aplinkybėms. Kad tai būtų akivaizdžiau ir niekam nekeltų abejonių, galima tokia pačia norma papildyti Seimo statutą ir tai būtų operatyviau ir patikimiau, negu pradėti ilgai trunkantį ir abejotinų rezultatų žadantį Konstitucijos papildymą, kurio taip reikalauja visi tie, kurie nenori pripažinti savo klaidų šioje byloje.

Komisija pabrėžia, kad svarbu ne tik nustatyti bendrą tvarką, kaip atkurti apkaltos būdu pašalintų iš užimamų pareigų asmenų teises, o kaip atkurti konkretaus asmens Rolando Pakso pilietines ir politines teises paaiškėjus naujoms aplinkybėms. Komisija laikosi nuomonės, kad Respublikos Prezidento pašalinimas iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka buvo politinis sprendimas, kuris gali būti panaikintas kitu politiniu sprendimu paaiškėjus naujoms aplinkybėms.

2.2. Komisija konstatuoja:

Konstitucija – vientisas įstatymas. Konstitucinis principas turi aukštesnę juridinę galią negu specialioji konstitucinė norma. Prezidento Rolando Pakso apkaltos atveju susidarė kitokia Konstitucijos aiškinimo ir sprendimo situacija. Susidarė dviejų specialiųjų Konstitucijos normų kolizija: 86 straipsnio, kurio nuostatos leidžia nušalinti Respublikos Prezidentą, šiurkščiai pažeidusį Konstituciją (bet neįpareigoja – tai dispozityvioji teisės norma), ir 85 straipsnio, pagal kurio nuostatas Respublikos Prezidentas atleidžiamas nuo teisinės atsakomybės už neteisėto dekreto, pasirašyto kitų valstybės pareigūnų, priėmimą. Kolizija turėtų būti sprendžiama vadovaujantis Konstitucijos 85 straipsnio nuostatomis tik todėl, kad 85 straipsnis nubrėžia Konstitucijos 86 straipsnyje Seimui suteikiamos diskrecijos nušalinti Respublikos Prezidentą ribas, be to, 86 straipsnis suformuluotas dispozityviai („Respublikos Prezidentas gali būti prieš laiką nušalintas“), o 85 straipsnis – imperatyviai. Konstitucijos 85 straipsnis vienareikšmiškai uždraudžia tokiu pagrindu taikyti Respublikos Prezidentui teisinę atsakomybę, nes tokią atsakomybę perkelia dekretą kontrasignavusiam pareigūnui. Todėl Konstitucinio Teismo pripažinimas, kad Lietuvos Respublikos Prezidento priimtas dekretas prieštarauja Konstitucijai, ir to pagrindu padaryta Konstitucinio Teismo išvada, kad, priimdamas tokį dekretą, „Prezidentas šiurkščiai pažeidė Konstituciją ir sulaužė priesaiką“, nesukelia Prezidentui jokių teisinių pasekmių. Konstitucijos 85 straipsnyje draudžiama Seimui nušalinti nuo pareigų Respublikos Prezidentą, priėmusį neteisėtą, bet kitų valstybės pareigūnų kontrasignuotą dekretą. Tačiau šiuo atveju Konstitucijos tekstas buvo išaiškintas taip, tarsi jame iš viso nebūtų 85 straipsnio nuostatų.

Komisija konstatuoja, kad išlieka problema, nes Seimas, grįsdamas Respublikos Prezidento Rolando Pakso nušalinimą nuo užimamų pareigų dėl minėto dekreto priėmimo, galimai pažeidė Konstitucijos 85 straipsnį.

Komisijoje diskutuota dėl priesaikos instituto. Moralinis turinys, priskiriamas priesaikos konstituciniam institutui, priklauso nuo suvereno – konstitucinių formuluočių šaltinio – politinio pasirinkimo. Tai reiškia, kad priesaikos instituto turinys gali keistis priklausomai nuo suvereno moralinių preferencijų.

Atsižvelgiant į tai, pastebėtina, kad moralinė konstitucinio priesaikos instituto esmės interpretacija, draudžianti priesaiką sulaužiusiam asmeniui vėl prisiekti, nėra išdėstyta pačiame Konstitucijos tekste. Moralinį priesaikos turinį, pagal kurį suverenas Konstitucijoje nustatė galimybę tik vieną kartą prisiekti, atskleidė Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“, pateikdamas Konstitucijos 74 straipsnyje nurodyto priesaikos instituto turinio interpretaciją.

Tai, kad priesaikos instituto turinys atskleistas ne Konstitucijos tekste, o Konstitucinio Teismo interpretacijoje, reiškia, kad Seimas, vykdydamas suvereno valią, gali pasirinkti ir kitokią priesaikos turinio moralinę doktriną, kuri leistų, esant apibrėžtoms sąlygoms, priesaiką sulaužiusiam asmeniui vėl prisiekti ir ją priskirtų Konstitucijos tekstui. Tai kartu reiškia, kad priesaikos turinio apibrėžimas Konstitucijoje yra Seimo, kaip suvereno reprezentanto, politinio pasirinkimo dalykas.

Kitaip tariant, suverenas (ar Seimas, kaip suvereno reprezentantas) turi visą kompetenciją, sprenddamas Rolando Pakso pilietinių ir politinių teisių atkūrimo klausimą, priesaikos instituto moralinį turinį apibrėžti taip, kaip jis traktuojamas kitų demokratinių valstybių konstitucijose, kaip to formaliai nedraudžia Konstitucijos tekstas ir kaip to nedraudžia teisinės valstybės principas. Kitaip tariant, būtent Seimas kompetentingas spręsti, ar politiškai tikslinga priesaikos turiniui Konstitucijos tekste priskirti nuostatą, suteikiančią asmeniui, kartą sulaužiusiam priesaiką, teisę dar kartą prisiekti, ar tai daryti politiškai netikslinga.

Šiuo atžvilgiu reikėtų pabrėžti, kad Konstitucinis Teismas, 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime teigdamas, kad už Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Paksas prieš Lietuvą* nurodytų Konstitucijos pakeitimų ir papildymų įgyvendinimą atsakingas yra Seimas, pripažįsta būtent Seimo kompetenciją ne tik keisti patį apkaltos institutą, bet ir, atsižvelgus į politines aplinkybes, modifikuotai interpretuoti priesaikos instituto turinį.

2.3. Komisija siūlo:

Atsižvelgiant į tai, kad per 180 dienų Lietuva turi įvykdyti Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto 110 sesijos pareiškimo (Nr. 2155/2012) dėl Rolando Pakso politinių teisių

atstatymo nuo 2004 m. nuostatas, Komisija konstatuoja, kad nė viena valstybės institucija negali ignoruoti tarptautinės teisės institucijų sprendimų ir Pakto esminių nuostatų.

Valstybė turi pareigą pašalinti žmogaus teisių pažeidimus, kurie kyla iš valstybės prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų nevykdymo praktikos. Seimas įsipareigoja iki 2016 m. liepos 1 d. pašalinti iš teisės aktų – Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo ir Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo – nuostatas, prieštaraujančias Paktui ir Konvencijai.

Individualių priemonių srityje visų pirma reikėtų persvarstyti apkaltos proceso teisinį reglamentavimą ir įtvirtinti apkaltos peržiūros institutą. Natūralu, kad pripažįstant apkaltos peržiūros Prezidento Rolando Pakso byloje poreikio teisinį pagrindimą pirmiausia reikėtų atlikti atitinkamus Seimo statuto pakeitimus ir papildymus, kurie nustatytų apkaltos peržiūros procesines sąlygas, t. y. apkaltos procese numatyti tam tikras bendrąsias priemones.

Seimas yra Konstitucijos įgaliotas pagrindinis apkaltos vykdymo subjektas (Konstitucijos 74 straipsnis), todėl turi kompetenciją ne tik pradėti apkaltą, bet ir peržiūrėti jau įvykusią apkaltą.

Siekiant teisiškai korektiškai įgyvendinti įvykusios apkaltos peržiūrą (*quasi* apeliaciją), būtų tikslinga papildyti Seimo statutą 230¹ straipsniu, kuriame būtų įtvirtinta nuostata, suteikianti Seimui kompetenciją spręsti, ar yra teisinis pagrindas pradėti, nutraukti ir peržiūrėti įvykdytą apkaltą:

„230¹ straipsnis. Teikimo peržiūrėti įvykusį apkaltos procesą forma

1. Jeigu paaiškėjo naujų esminių aplinkybių, kurios buvo nežinomos Seimui apkaltos proceso vykdymo metu ir kurios leidžia manyti, kad nėra šio statuto 228 straipsnio 2 dalyje nurodytų pagrindų pradėti apkaltos procesą, Seimas inicijuoja apkaltos proceso peržiūrą.

2. Teikimas pradėti apkaltos proceso peržiūrą turi būti išdėstytas raštu ir pasirašytas visų ne mažiau kaip 1/4 Seimo narių grupę sudarančių asmenų arba tokį teikimą gali parengti Seimo laikinoji tyrimo komisija.

3. Teikime peržiūrėti apkaltos procesą nurodomas konkretus asmuo, siūlymai panaikinti apkaltos procesą bent vienu iš šio statuto 228 straipsnio 2 dalyje nustatytų pagrindų, šiuos siūlymus pagrindžiantys argumentai, įrodymai ir jų šaltiniai.

4. Apkaltos proceso peržiūra Seime atliekama ta pačia tvarka kaip ir šio statuto 231–240 straipsniuose nurodytas apkaltos procesas.“

Komisijos teikiamame Seimo statuto papildymo 230¹ straipsniu projekte nustatoma Seimo kompetencija paaiškėjus naujoms esminėms aplinkybėms Seimo specialiosios komisijos siūlymu ar paties Seimo sprendimu atšaukti apkaltą asmeniui, kuriam ji buvo įvykdyta, t. y. įvykdyti visišką asmens reabilitaciją (lot. *rehabilitatio* – atgavimas, teisių, kurias asmuo anksčiau turėjo, grąžinimas). Dėl tokio sprendimo priėmimo net nebūtina kreiptis į Konstitucinį Teismą,

jeigu Seimo nariai nusprendžia, kad teisiniai pagrindai, dėl kurių buvo pradėta apkalta, yra išnykę.

3. Dėl kokių priežasčių Lietuva pažeidė Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir kokių veiksmų valstybė turi imtis, kad ateityje tokių pažeidimų būtų išvengta.

3.1. Komisija nustatė:

Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“, sistemiškai aiškindamas Konstituciją, nustatė iš Konstitucijoje įtvirtintos priesaikos politinės doktrinos kylančią sąlygą, kad tapti Seimo nariu arba Respublikos Prezidentu ar eiti kitas pareigas, kurias pagal Konstituciją galima eiti tik prisiekus, niekada negali asmuo, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją ir sulaužęs priesaiką.

Lietuvos Respublika yra ratifikavusi tris pagrindinius kiekvienai demokratinei valstybei ir Europos Sąjungos valstybei narei privalomus žmogaus teises reglamentuojančius dokumentus: Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją, Europos socialinę chartiją ir Tarptautinį politinių ir pilietinių teisių paktą.

Lietuvos valstybė, taikydama draudimą asmeniui, pašalintam iš pareigų, visą likusį gyvenimą kandidatuoti į Seimo narius, Respublikos Prezidentus, drausdama visą likusį gyvenimą eiti kai kurias kitas pareigas, pažeidžia Konstitucijoje ir oficialioje konstitucinėje doktrinoje numatytą imperatyvą vadovautis Konstitucijos nuostatomis taip, kad nebūtų prieštaraujama Europos Sąjungos teisės normų ir Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų reikalavimams, taip pat pažeistų teisinės valstybės principą, įtvirtintą Konstitucijoje ir turintį viršenybę prieš kitas Konstitucijos normas, pažeistų Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas bei Konvenciją, Europos socialinę chartiją ir Paktą.

Konstitucinis Teismas 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime „Dėl draudimo asmeniui, apkaltos proceso tvarka pašalintam iš pareigų, būti renkamam Seimo nariu“ sprendė klausimą, ar Seimas, 2012 m. kovo 22 d. priimdamas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo (toliau – Seimo rinkimų įstatymas) 2 straipsnio 5 dalies pataisą, nepažeidė Konstitucijoje nustatyto apkaltos pagrindų reguliavimo keitimo konstitucinės procedūros.

Konstitucinis Teismas šiame nutarime nevertino Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies atitikties Konstitucijos 56 ir 78 straipsniuose nustatytoms sąlygoms, kas gali būti Seimo nariu ir Respublikos Prezidentu. Taip Konstitucinis Teismas pripažino, kad Seimo prerogatyva yra pasirinkti tokią priesaikos politinę doktriną ir priimant Konstitucijos pataisas oficialią konstitucinę apkaltos doktriną pakeisti taip, kad asmeniui, sulaužiusiam priesaiką ir pašalintam

apkaltos tvarka iš pareigų, nebūtų užkirta galimybė vėl tapti Seimo nariu ar Respublikos Prezidentu.

Konstitucinis Teismas 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime „Dėl draudimo asmeniui, apkaltos proceso tvarka pašalintam iš pareigų, būti renkamam Seimo nariu“ nustatė, kad prerogatyva spręsti materialinės teisės klausimą, kada asmuo, apkaltos tvarka pašalintas iš Seimo nario arba Respublikos Prezidento ar kitų pareigų, kurias eiti pagal Konstituciją galima tik prisiekus, priklauso įstatymų leidėjui, t. y. Seimui.

Seimas iki šiol nėra priėmęs Konstitucijos pataisų, kurios nustatytų draudimo tapti Seimo nariu ar Respublikos Prezidentu trukmę. Taigi esama teisinė situacija yra tokia, kad negalioja teisės normos, draudžiančios apkaltos būdu iš pareigų pašalintam asmeniui neribotą laiką eiti tam tikras pareigas. Tačiau Seimas iki šiol nepasinaudojo teise nustatyti konkretų protingą terminą, kiek laiko iš pareigų apkaltos būdu pašalintas asmuo negalėtų eiti tam tikrų pareigų.

Ilgą laiką, beveik dešimt metų, buvo įvairių nuomonių dėl Konstitucijos keitimo apimties: ar būtina daryti tik su Seimo rinkimais susijusius keitimus, ar su visais apkaltos padariniiais (taigi ir su asmens teise kelti kandidatūrą Respublikos Prezidento rinkimuose) susijusius keitimus. Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodė tik Seimo rinkimus, bet tai davė pagrindą, remiantis Konstitucijos vientisumo principu, diskutuoti dėl platesnio Konstitucijos keitimo. Toks neaiškumas buvo ir teisinis, ir politinis, tačiau tokio neaiškumo praktiškai neliko po Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto pareiškimo.

Pasisakydamas dėl apkaltos padarinių galiojimo (teisių suvaržymų taikymo) trukmės, Europos Žmogaus Teisių Teismas konkrečiau termino nenurodo ir net nedaro užuominų į jį, tačiau jis turi būti protingas ir proporcingas. Po jau minėto Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto pareiškimo iš esmės kyla tik vienas neaiškumas – dėl apkaltos padarinių galiojimo (asmens teisių suvaržymo taikymo) trukmės. Neliko neaiškumo dėl Konstitucijos keitimo apimties, ypač dėl Respublikos Prezidento rinkimų, taip pat dėl kiekvieno Seimo nario galimybių būti paskirtam ministru ar Ministru Pirmininku.

Po abiejų pirmiau minėtų tarptautinių institucijų sprendimų (juos vertinant kartu) galėtų kilti neaiškumų dėl Konstitucijos keitimo juridinės technikos. Toks neaiškumas yra ir politinis.

Galimi keli Konstitucijos keitimo variantai, pavyzdžiui, Konstitucijos 74 straipsnio keitimas arba naujo konstitucinio akto priėmimas, papildant Konstitucijos 150 straipsnyje įtvirtintų Konstitucijos sudedamųjų dalių sąrašą, tačiau dėl jų yra būtinas Seimo narių sutarimas, politinis kompromisas.

Komisijai atliekant tyrimą buvo pasisakymų, kuriuose tiesiogiai ir netiesiogiai pripažįstama, kad Konstitucijos keitimas ir papildymas nėra vienintelis būdas, galimas norint pakeisti dabar galiojančią konstitucinę apkaltos reguliavimą, kylantį iš Konstitucijos 74 straipsnio

ir Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“. Šiuo aspektu Komisijai atliekant tyrimą pastebėta, kad Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimo „Dėl Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo“ nuostatos, kuriomis remiantis Lietuvos teisinėje sistemoje teikiama pirmenybė Lietuvos Respublikos tarptautiniams įsipareigojimams ir Europos Sąjungos teisei, iš esmės keičia teisinę galią tų Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“ nuostatų, kuriomis aiškinama, kad Konstitucija draudžia asmeniui, pašalintam iš pareigų apkaltos tvarka, visą likusį gyvenimą vėl užimti pareigas, kurias eiti galima tik prisiekus.

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimo „Dėl Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo“ III skirsnio 6.2.3 punkto trečiojoje pastraipoje pažymėta, kad „Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ *inter alia* nustatyti konstituciniai Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindai, kurių neįtvirtinus Konstitucijoje Lietuvos Respublika negalėtų būti visateise Europos Sąjungos nare“.

Komisijoje ne kartą buvo pabrėžta, kad Konvencija gali būti laikytina Europos Sąjungos teisės šaltiniu ir, atsižvelgiant į Lietuvos narystę Europos Sąjungoje, turėti tiesioginio taikymo galią.

Konvencija yra sudedamoji Europos Sąjungos teisės, taip pat Europos Sąjungos sutarties, kurią Seimas ratifikavo ir kuri Europos Sąjungos valstybėse narėse įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d., dalis. (Lisabonos sutarties Bendrųjų nuostatų 8 punkto 2 ir 3 dalys: „Sąjunga prisijungia prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos“; „Pagrindinės teisės, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus.“)

2004 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 2 dalyje nustatyta, kad „Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus“.

Šios išvardytos teisinės aplinkybės apie Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų ir Europos Sąjungos teisės normų ir principų prioritetinį statusą Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje reikštų, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. byloje *Paksas prieš Lietuvą* vertinimas, kad nuolatinis ir negrįžtamas draudimas Rolandui Paksui ir kitiems apkaltos proceso tvarka iš pareigų pašalintiems asmenims eiti parlamentines pareigas

yra neproporcingas ir todėl buvo pažeistas Europos žmogaus teisių konvencijos 1 protokolo 3 straipsnis, užtikrinantis žmonių nuomonių reiškimo laisvę, renkant legislatūrą Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui ir teismams turi imperatyvią tiesioginio taikymo galią.

3.2. Komisija konstatuoja:

Komisija konstatuoja, kad Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų prioriteto nacionalinės teisės atžvilgiu argumentas, akcentuojamas Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarime „Dėl Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo“, reiškia, kad Seimas ir Vyriausybė, vykdydami Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą byloje *Paksas prieš Lietuvą*, turi galimybių vadovautis visų pirma tais demokratijos standartais, kurie galioja visoje Europos Sąjungoje. Kitaip tariant, Seimui yra atvertos materialinės galimybės spręsti bendrų ir individualių priemonių klausimą kritiškai vertinant suvaržymus, kuriuos suponavo Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“.

Komisija pabrėžia, kad pilietis Rolandas Paksas pagal Europos Sąjungos teisę ir demokratijos standartus bei Lietuvos Respublikos įstatymus jau antrą kartą yra išrinktas Europos Parlamento nariu. Tuo tarpu draudimas Rolandui Paksui tapti Lietuvos Respublikos Seimo nariu reiškia, kad šiuo atveju Europos Sąjungos valstybėje narėje galioja kitokie reikalavimai, kurie gali būti traktuojami kaip politinė diskriminacija.

Individualių priemonių srityje Seimas turi pareigą ir yra kompetentingas peržiūrėti savo sprendimą dėl Rolando Pakso pilietinių ir politinių teisių suvaržymo visam likusiam gyvenimui pašalinus jį iš Respublikos Prezidento pareigų apkaltos tvarka. Siekiant per maksimaliai trumpą laiką atkurti Prezidento Rolando Pakso pilietines ir politines teises, tai yra įmanoma teisėtai padaryti Seimo sprendimu keičiant Seimo 2004 m. balandžio 6 d. sprendimo pašalinti Rolandą Paksą iš Respublikos Prezidento pareigų teisinės pasekmės.

Seimas, remdamasis savo diskrecija ir nauja priesaikos turinio (Konstitucijos 74 straipsnio) interpretacija, yra kompetentingas atkurti Prezidento Rolando Pakso pilietines ir politines teises savo nutarimu 3/5 Seimo narių balsų dauguma. Seimas gali nuspręsti, iki kokio termino galioja pritaikyta sankcija – draudimas Rolandui Paksui vėl siekti tapti Seimo nariu. Taikant tokią procedūrą, būtų logiška, kad Rolando Pakso pilietinės ir politinės teisės būtų atkurtos nuo Seimo nutarimo priėmimo dienos.

Seimui, remiantis savo diskrecija ir faktinėmis teisinėmis aplinkybėmis, kompetencija atkurti Rolando Pakso pilietines ir politines teises savo nutarimu, nekvestionuojant vykdytos apkaltos teisėtumo, gali būti pagrįsta ir procesinėmis Seimo galiomis. Tokią Seimo kompetenciją patvirtina šios teisinės aplinkybės:

a) Konstitucijos 74 straipsnyje išskirtinė teisė vykdyti apkaltos procesą priskiriama būtent Seimui;

b) Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ II konstatuojamosios dalies 6 punkte nurodoma, kad išskirtinė teisė taikyti sankciją – šalinimą iš pareigų – priklauso Seimui;

c) Seimo statuto 242 straipsnyje nustatyta asmens pašalinimo iš pareigų apkaltos būdu Seime tvarka.

Išvardytos procesinės Seimo galios rodo, kad Seimui taikant šią individualią priemonę nėra būtina atlikti jokių Konstitucijos, Seimo statuto ir kitų ordinarinių įstatymų pakeitimų ir papildymų.

Vykdamas bendrąsias priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią apkaltos institutu pažeisti asmenų pilietines ir politines teises Lietuvoje, taip pat egzistuoja keletas būdų, kurių taikymo galimybės išryškėjo Komisijos tyrimo metu.

Komisija pabrėžia, kad Seimas jau yra priėmęs atitinkamą Seimo rinkimų įstatymo pataisą, kurią Konstitucinis Teismas 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimu užginčijo kaip neteisėtą procedūrinį požiūrį. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Seimo rinkimų įstatymo pakeitimai galėjo būti daromi tik atlikus atitinkamus Konstitucijos pakeitimus ir papildymus. Tačiau priėmus Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimą, ankstesnysis Konstitucinio Teismo nutarimas aptariamuoju klausimu yra kvestionuotinas visų pirma materialinės teisės aspektu.

Komisija mano, kad yra pagrindas teigti, jog Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“ prieštarauja tai konstitucinei materialinės teisės sampratai, kuriai gaires nubrėžia Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas.

3.3. Komisija siūlo:

Seimas, remdamasis savo diskrecija ir nauja priesaikos turinio (Konstitucijos 74 straipsnio) interpretacija, yra kompetentingas atkurti Prezidento Rolando Pakso pilietines ir politines teises savo nutarimu, 3/5 Seimo narių balsų dauguma. Seimas gali nuspręsti, iki kokio termino galioja pritaikyta sankcija – draudimas Rolandui Paksui vėl siekti tapti Seimo nariu. Taikant tokią procedūrą, būtų logiška, kad Rolando Pakso pilietinės ir politinės teisės būtų atkurtos nuo Seimo nutarimo priėmimo dienos.

4. Koku būdu valstybės institucijos turi nustatyti piliečių teisių dalyvauti viešojoje politikoje, teisės balsuoti ir būti renkamam bei teisės į valstybės tarnybą pažeidimų prevencijos priemonės.

4.1. Komisija nustatė:

Seimas, remdamasis pirmiau minėta materialinės teisės aplinkybe, turi kompetenciją laisvai elgtis ir procesinėje klausimo sprendimo srityje, t. y. iš pradžių daryti ordinarinių įstatymų pakeitimus, o po to atlikti atitinkamas Konstitucijos pataisas ir papildymus. Vykdamas Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą, analogiškai darant Seimo rinkimų įstatymo pataisas, Seime galėtų būti priimta atitinkama Prezidento rinkimų įstatymo pataisa.

Konstitucijos pataisų rengimo srityje Seimas jau turi įdirbį ir šį procesą, įgyvendinant bendrąsias priemones, tikslinga tęsti.

Pirmiau išvardyti argumentai apie šiuo metu Konstitucinio Teismo išaiškintą Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų ir Europos Sąjungos teisės normų bei principų prioritetą nacionalinėje teisėje rodo, kad su apkaltos institutu susijęs Konstitucijos pakeitimas ir papildymas tikslingas iš esmės dėl to, kad aiškiomis Konstitucijos formuluotėmis būtų nustatyta Vakarų demokratijos standartus atitinkanti apkaltos instituto forma.

Seimo sprendimai, kurie būtų priimti įgyvendinant Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą byloje *Paksas prieš Lietuvą* tuo aspektu, kad būtų užtikrinta pagarba demokratinės valstybės standartams Lietuvoje, galėtų padėti Seimui lengviau apsispręsti ir dėl Konstitucijos pakeitimo bei papildymo nuostatų turinio.

Konstitucijos pakeitimo ir papildymo nuostatomis galėtų būti nustatytas savitas, bet demokratijos standartams neprieštaraujantis apkaltos instituto konstitucinis reguliavimas Lietuvoje, kuris galbūt reikalautų vėl sugrįžti prie ordinarinių įstatymų pakeitimų ir papildymų svarstymo, siekiant juos suderinti su pakitusių Konstitucijos nuostatomis.

Konstitucijos 78 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad „Respublikos Prezidentu gali būti renkamas Lietuvos pilietis pagal kilmę, ne mažiau kaip trejus pastaruosius metus gyvenęs Lietuvoje, jeigu jam iki rinkimų dienos yra suėję ne mažiau kaip keturiasdešimt metų ir jeigu jis gali būti renkamas Seimo nariu“. Ši konstitucinė norma yra akivaizdžiai nukreipiančiosios normos pobūdžio ir jos adekvatus turinys gali būti atskleistas tik remiantis Konstitucijos 56 straipsnio nuostatomis, kuriomis paaiškinama, kas gali būti Seimo nariu.

Konstitucijos 56 straipsnyje yra suformuluoti reikalavimai kandidatams į Seimą. Šie reikalavimai visiškai dera su Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos *Paksas prieš Lietuvą* III skirsnyje pateiktais ir byloje panaudotais Venecijos komisijos sudarytais Europos rinkimų paveldo principais, kurie numato, kad teisė kandidatuoti į atstovaujамąją valdžią gali būti

panaikinta, kai asmuo turi psichikos negalią ar atlieka bausmę už rimtą kriminalinį nusikaltimą. Remiantis Europos rinkimų paveldo principais, priesaikos sulaužymas negali būti pagrindas riboti asmens teisę dar kartą dalyvauti rinkimuose į įstatymų leidžiamąją valdžią. Konstitucijos 56 straipsnio antrojoje dalyje nustatytos analogiškos sąlygos: Seimo nariais negali būti renkami asmenys, nebaigę atlikti bausmės pagal teismo paskirtą nuosprendį, taip pat asmenys, teismo pripažinti neveiksniais. Priesaikos sulaužymas, kaip pagrindas asmeniui drausti vėl tapti Seimo nariu, šiame Konstitucijos straipsnyje nenumatytas.

Komisija pabrėžia, kad Konstitucijos pataisos taip pat yra vienas iš būdų užtikrinti valstybės tarptautinių įsipareigojimų įvykdymą. Konstitucijos keitimo konstitucinį teisinį reguliavimą lemia pačios Konstitucijos samprata, jos prigimtis ir paskirtis.

Pažymėtina, kad Konstitucijos pataisomis yra keičiamas Konstitucijos nuostatų turinys, šių nuostatų tarpusavio ryšiai, gali būti keičiama Konstitucijoje įtvirtintų vertybių pusiausvyra; pakeitus vienas Konstitucijos nuostatas, gali kisti kitų jos nuostatų ir visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo turinys. Tačiau darant Konstitucijos pataisas turi būti paisoma imperatyvo, kad Konstitucija yra vientisas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio pirmoji dalis). Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad visos Konstitucijos nuostatos tarpusavyje yra taip susijusios, kad vienu Konstitucijos nuostatų turinys lemia kitų jos nuostatų turinį; Konstitucijos nuostatos sudaro vieną darnią sistemą; nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima priešinti su kitomis Konstitucijos nuostatomis. Pati Konstitucijos, kaip aukščiausios teisinės galios akto, prigimtis, konstitucingumo idėja suponuoja tai, kad Konstitucijoje negali būti ir nėra spragų ar vidinių prieštaravimų.

Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad Konstitucijos pataisomis negalima priešinti Konstitucijos nuostatų, jose įtvirtintų vertybių, *inter alia* negalima Konstitucijos skirsniuose ir straipsniuose nustatyto teisinio reguliavimo priešinti su konstituciniu teisiniu reguliavimu, nustatytu Konstitucijos sudedamosiose dalyse. Konstitucijos pataisa negali būti sukurtas toks naujas konstitucinis teisinis reguliavimas, kad viena Konstitucijos nuostata paneigtų kitą ar jai prieštarautų ir šių nuostatų būtų neįmanoma aiškinti kaip tarpusavyje derančių. Taigi iš Konstitucijos 6 straipsnio pirmosios dalies kyla imperatyvas, kad Konstitucijos pataisomis negali būti pažeista Konstitucijos nuostatų, jose įtvirtintų vertybių darna.

Minėta Konstitucijos samprata, jos prigimtis ir paskirtis, Konstitucijos stabilumas kaip konstitucinė vertybė Konstitucijos nuostatų darnos imperatyvas suponuoja materialinius ir procesinius Konstitucijos keitimo apribojimus. Materialiniai Konstitucijos keitimo apribojimai yra Konstitucijoje įtvirtinti apribojimai priimti tam tikro turinio Konstitucijos pataisas; procesiniai Konstitucijos keitimo apribojimai yra Konstitucijoje įtvirtinta ypatinga Konstitucijos keitimo tvarka.

Materialiniai Konstitucijos keitimo apribojimai kyla iš visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo ir yra skirti universalioms vertybėms, kuriomis grindžiama Konstitucija, kaip aukščiausiaji teisė ir visuomenės sutartis, ir valstybė, kaip bendras visos visuomenės gėris, ginti, taip pat šių vertybių, Konstitucijos nuostatų darnai apsaugoti.

Konstitucijos 1 straipsnyje yra įtvirtintos pamatinės konstitucinės vertybės – valstybės nepriklausomybė, demokratija ir respublika; jos yra neatskiriama tarpusavyje susijusios ir sudaro Lietuvos valstybės, kaip Konstitucijoje įtvirtinto bendro visos visuomenės gėrio, pamatą, todėl jokiais aplinkybėmis negali būti paneigtos. Su Konstitucijoje įtvirtinta Lietuvos valstybės geopolitine orientacija yra susijusi pagarba tarptautinei teisei, kuri taip pat yra konstitucinė vertybė.

Pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 135 straipsnio pirmąją dalį Lietuvos Respublika privalo vadovautis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis. Šioje nuostatoje įtvirtintas konstitucinis pagarbos tarptautinei teisei principas, t. y. *pacta sunt servanda* principas, reiškia imperatyvą sąžiningai vykdyti pagal tarptautinę teisę, *inter alia* tarptautines sutartis, priimtus Lietuvos Respublikos įsipareigojimus.

Konstitucijos pataisomis negali būti pažeista Konstitucijos nuostatų, jose įtvirtintų vertybių darna. Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad pagal Konstituciją negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigti Lietuvos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai (*inter alia* minėta Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija suponuojanti Lietuvos Respublikos narystės NATO įsipareigojimus) ir kartu – konstitucinis *pacta sunt servanda* principas, jeigu tų tarptautinių įsipareigojimų neatsisakoma vadovaujantis tarptautinės teisės normomis.

Procesiniai Konstitucijos keitimo apribojimai yra Konstitucijoje įtvirtinta ypatinga Konstitucijos keitimo tvarka. Ši tvarka nustatyta Konstitucijos XIV skirsnyje „Konstitucijos keitimas“. Konstitucijos stabilumas yra tokia jos savybė, kuri kartu su kitomis savybėmis, *inter alia* pirmiausia su Konstitucijos ypatinga, aukščiausia teisine galia, konstitucinį teisinį reguliavimą skiria nuo žemesnės galios teisės aktais nustatyto (ordinarinio) teisinio reguliavimo. Kita vertus, Konstitucijos stabilumas nepaneigia galimybės daryti jos pataisas, kai tai yra objektyviai būtina.

4.2. Komisija konstatuoja:

Konstitucija neturi būti keičiama, jeigu tai nėra teisiškai būtina. Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, tai laiduoja *inter alia* sudėtingesnė, sunkesnė, palyginti su konstituciniais ir kitais įstatymais, Konstitucijos pataisų darymo tvarka.

Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad Konstitucijos 4 straipsnyje nustatyta, kad aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus. Konstitucijos

33 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą. Pagal Konstitucijos 5 straipsnį valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas (pirmoji dalis); valdžios galias riboja Konstitucija (antroji dalis); valdžios įstaigos tarnauja žmonėms (trečioji dalis).

Valstybės pareigūnai, atliekantys funkcijas, reikalingas valstybės valdžiai įgyvendinti, turi atitinkamus įgaliojimus. Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo“ konstatavo, kad jeigu valstybės pareigūnai savo funkcijas atlieka vadovaudamiesi Konstitucija, teise, veikdami Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, jie turi būti apsaugoti nuo spaudimo ir nepagrįsto kišimosi į jų veiklą, sąžiningai eidami savo pareigas, jie neturi patirti grėsmės savo asmeniui, teisėms ir laisvėms.

Konstitucija yra valstybės valdžią ribojanti aukščiausioji teisė. Konstitucijoje yra įtvirtintas atsakingo valdymo principas (Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas).

Tai, kad pagal Konstituciją aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus, kad valdžios galias riboja Konstitucija ir kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, suponuoja, kad valstybės pareigūnai, atliekantys funkcijas, reikalingas valstybės valdžiai įgyvendinti, visi asmenys, priimančys visuomenei ir valstybei reikšmingus sprendimus, turi veikti vadovaudamiesi Konstitucija, teise, Tautos ir Lietuvos valstybės interesais.

Pilietinė Tauta bendrų reikalų tvarkymą, taip pat atstovavimą Tautai ir valstybei patikėjusi asmenims, dėl savo užimamų pareigų ar įgyto mandato priimantiems visuomenei ir valstybei reikšmingus sprendimus, turi būti apsaugota nuo valstybės pareigūnų savivalės, nuo jų veikimo ne Tautos ir Lietuvos valstybės, bet savo asmeniniais ar grupės interesais, nuo jų naudojimosi savo statusu savo ar sau artimų asmenų arba kitų asmenų privačiai naudai gauti.

Pabrėžtina, kad atskleisti visą Konstitucijos potencialą nekeičiant jos teksto ir šiuo atžvilgiu pritaikyti Konstituciją prie socialinio gyvenimo pokyčių, nuolat kintančių visuomenės ir valstybės gyvenimo sąlygų, užtikrinti Konstitucijos, kaip visuomenės ir valstybės gyvenimo teisinio pagrindo, gyvybingumą leidžia oficialiosios konstitucinės doktrinos formavimas ir plėtojimas, *inter alia* oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatų pakartotinis interpretavimas, taip pat ir toks, kai oficialioji konstitucinė doktrina yra pakoreguojama; formuoti ir plėtoti oficialiąją konstitucinę doktriną – konstitucinės justicijos funkcija (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl pareiškėjo prašymo priėmimo“).

Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, naujose konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose toliau aiškinant ir plėtojant, *inter alia* pakartotinai

interpretuojant, oficialias konstitucinės doktrinos nuostatas, taip pat ir taip, kad oficialioji konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, yra skatinama nedaryti intervencijos į Konstitucijos tekstą tada, kai tokia intervencija nėra teisiškai būtina; taip yra prisidedama prie Konstitucijos teksto, kartu ir konstitucinės santvarkos stabilumo užtikrinimo (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl pareiškėjo prašymo priėmimo“).

4.3. Komisija siūlo:

Komisija konstatuoja, kad Konstitucijos pataisos taip pat yra vienas iš valstybės tarptautinių įsipareigojimų įvykdymo užtikrinimo būdų. Konstitucijos keitimo konstitucinį teisinį reguliavimą lemia pačios Konstitucijos samprata, jos prigimtis ir paskirtis. Pagal Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas ir Europos Sąjungos sutarties preambulę dėl pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms bei teisinės valstybės principams, Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis ir galioja tiesiogiai. Valstybės pareiga laikytis tarptautinių sutarčių ir visuotinai priimtų demokratijos vertybių tiesiogiai kyla iš Konstitucijos 1 straipsnio nuostatų, Konstitucijos ir įstatymų normos privalo Lietuvos institucijų būti interpretuojamos taip, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai būtų įgyvendinami. Atsižvelgiant į atsakingo valdymo doktriną ir į tai, kad Lietuva pažeidžia Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir turi imtis veiksmų, kad ateityje pažeidimų būtų išvengta, Seime turi būti pasiektas politinis susitarimas ir dėl atitinkamų Konstitucijos ir kitų teisės aktų pataisų priėmimo.

Komisija išvadas patvirtino 2014 m. rugsėjo 24 d. posėdyje.

Balsavimo rezultatai: už – 7, prieš – 0, susilaikė – 0.